

Els clubs de lectura a les biblioteques públiques de Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears

Josep M. Baldaquí (Alacant)

Summary: Book clubs – a phenomenon that comes from afar – have experienced remarkable quantitative and qualitative expansion lately. This paper aims at describing the deployment of book clubs in Catalonia, the Valencian Country and the Balearic Islands for the first time. The research is based on a survey carried out among the public libraries of the three territories and intends to describe the main features of this phenomenon, including the linguistic uses in this particular context. The results show a different degree of deployment of book clubs, which is a more ingrained and diversified phenomenon in Catalonia than in the other territories. The comparative study of the characteristics of book clubs allows us to suggest strategies to facilitate the expansion of book clubs in the Valencian Country and the Balearic Islands.

Keywords: Book clubs, Catalan language, public libraries, description, comparative study, linguistic usage ■

■ 1 Introducció¹

El concepte de club de lectura inclou pràctiques diverses que tenen un element comú: hi ha un grup de persones, de lectors i lectores, que de manera regular i voluntària es reuneixen per a compartir les seues experiències de lectura. Una definició en podria ser la de Joan M. Reitz, que copiem de l'*Online Dictionary for Library and Information Science*:

An organized group, usually sponsored by a library, school, church, or bookstore, whose members meet to talk about books they have read. Most groups coordinate their reading so that everyone has read the same book, or a work by the same author, in advance of meeting. In some groups, a facilitator is selected, sometimes on a rotating

1 Article elaborat en el marc del projecte d'investigació «Los espacios virtuales para la promoción del libro y la lectura. Formulación de indicadores para evaluar su calidad y efectividad» FFI2015-69977-R (MINECO/FEDER), Proyectos I+D+I del Programa Estatal de Investigación, Desarrollo e Innovación. Ministerio de Economía y Competitividad de España. Convocatòria 2015.

basis, who begins the session with a brief talk about the author or the book before opening the floor to discussion. (Reitz, 2017)

Quan parlem de pràctiques diverses ens referim al fet que, més enllà de les dinàmiques concretes de cada club, que com és lògic diferiran poc o molt de les d'altres clubs, n'hi ha de diferents modalitats d'acord amb el context en què funcionen i els objectius concrets que es proposen. Per tant, la denominació pot variar perquè, com acabem de suggerir, el terme club de lectura pot referir-se a realitats que no són exactament idèntiques.

Així, per exemple, en l'àmbit anglosaxó hi ha autors que diferencien els clubs de llibres (*book clubs*) dels grups de lectura (*reading groups*). Els *book clubs* es referien a les practiques relacionades amb la lectura personal en temps de lleure, mentre que els *reading groups* estarien lligats a àmbits i pràctiques acadèmics (Tyler, 2014: 27). Altres autors proposen diferents tipus de pràctiques que promouen la lectura i la discussió de textos literaris a partir del paradigma de la lectura dialògica: els clubs de lectura (*book clubs*), les reunions literàries dialògiques (*dialogic literary gatherings*) i els cercles d'estudi (*study circles*) (Álvarez-Álvarez, 2015).

Si bé la denominació *book club* és la que s'utilitza de manera genèrica a l'àmbit internacional,² nosaltres hem optat per la denominació «clubs de lectura» perquè ens sembla la més adequada per a referir-nos de manera general a aquestes pràctiques en el nostre context i perquè, a més, és la denominació adoptada per les biblioteques del nostre domini lingüístic.³

Hem dit que els clubs de lectura poden tenir característiques diferenciades segons els contextos i objectius que persegueixen, i també lògicament d'acord amb altres factors com ara les característiques dels seus integrants, la dinàmica interna de funcionament, el tipus d'obra que llegeixen i comen-

2 La versió anglòfona de la Viquipèdia utilitza com a entrada general l'expressió *book discussion club*, i dona com a sinònims *book club*, *reading group*, *book group* i *book discussion group*. Aquesta enciclopèdia prioritza l'expressió *book discussion club* sobre *book club* perquè la segona, encara que indica que és la que s'usa habitualment, pot resultar ambigua ja que s'empra també per referir-se als clubs de venda de llibres (*book sales club*). Fem referència a la Wikipèdia perquè considerem que aquesta enciclopèdia en línia està funcionant en la pràctica com un centre fixador i difusor de la terminologia amb un impacte enorme sobre els usuaris. La cerca amb Google proporciona 51.7 milions de resultats per a *book club*, 7.02 milions per a *book group*, 538 mil resultats per a *reading group*, 358 mil resultats per a *book discussion group* i 31.700 resultats per a *book discussion club* [data de la cerca 10.07.2017].

3 Ni el TERMCAT ni el *Diccionari de la Llengua Catalana* de l'IEC han incorporat les expressions «club de lectura» o «grup de lectura» amb sentit específic.

ten, etc. Però com en qualsevol fenomen en què intervenen les relacions humanes, l'activitat dels clubs de lectura, si bé té com a objectiu central l'intercanvi d'experiències al voltant de la lectura, no es limita a aquest objectiu. Paral·lelament, alhora que s'hi parla de llibres i de lectures hi ha una interacció social d'àmbit més ampli que comporta processos de socialització i d'aprenentatge compartits. El component social i humà ha estat destacat com un element central de la dinàmica dels clubs de lectura pels autors que han investigat aquest fenomen (Rehberg Sedo, 2003: 85; Fister, 2005). Una característica addicional dels clubs de lectura és que solen estar formats, majoritàriament o totalment, per dones. Això ha comportat que els clubs de lectura s'hagen estudiat freqüentment des d'una perspectiva de gènere (Howie, 1998, 2011; Long, 2003; Rehberg Sedo, 2004).

Els clubs de lectura poden organitzar-se i funcionar des de contextos diversos. Reitz (2017), en la definició que hem citat, n'enumera alguns dels més tradicionals: biblioteques, centres educatius, agrupacions religioses o llibreries. La irrupció d'Internet a partir dels anys 90 del segle XX i del web social en la primera dècada del segle XXI han diversificat els contextos i modalitats de les reunions dels clubs de lectura, adaptant-los als nous escenaris i també als nous negocis. Un bon exemple d'això darrer és Goodreads, un web de catalogació social llançat l'any 2007 al servei dels clubs de lectura virtuals que compta amb 55 milions d'usuaris, el qual des de l'any 2013 és propietat d'Amazon, empresa que com bé recordem va començar la seua activitat l'any 1995 essent una llibreria en línia i és en l'actualitat una de les principals multinacionals del comerç a través de la xarxa.

En l'actualitat, a més dels clubs de lectura tradicional, que només es reuneixen presencialment, hi ha els clubs que complementen la presencialitat amb el debat virtual i els que només debaten de manera virtual, bé siga de manera asíncrona, a través de fòrums o d'altres recursos del web social, o bé de manera síncrona, mitjançant l'ús de la videoconferència o del xat síncron (Ferrándiz Soriano, 2013: 27). Fins i tot, hi ha la possibilitat que els clubs virtuals combinen les reunions síncroniques amb el debat asíncron. En aquests clubs, si bé l'objectiu primordial continua essent parlar de llibres i compartir experiències lectores, el procés d'interacció i les relacions socials que s'hi estableixen són modificades pel context virtual en què es produeix la relació (Fister, 2005; Gruzd i Rehberg Sedo, 2012). En tot cas, les biblioteques continuen essent l'aixopluc més habitual dels clubs de lectura (González-Cutre & Saurin Parra, 2008; Manso-Rodríguez, 2015: 13).

El nostre treball es basa en els clubs de lectura que funcionen a les biblioteques públiques. La diferència principal amb els clubs de lectura que

funcionen des de llibreries o altres organitzacions és la procedència de les lectures: en els clubs de lectura de les biblioteques, les obres llegides procedeixen normalment de la seua col·lecció, ja que l'objectiu de la biblioteca és promoure la lectura i també la circulació dels seus fons –cosa que pot condicionar la tria de títols–, mentre que en altres institucions, a més de la promoció de la lectura pot haver-hi altres interessos: comercials (Manso-Rodríguez, 2015: 14), acadèmics o, fins i tot, ideològics.

El fenomen dels clubs de lectura, si bé compta amb segles d'existència (Scharber, 2009; Rehberg Sedo et al., 2011), no ha atret l'atenció dels investigadors fins a temps recents. La professora Rehberg Sedo reporta que en el moment de publicar l'article en què descriu els resultats d'una enquesta en línia sobre els clubs de lectura, fa ara setze anys, únicament hi havia tres estudis contemporanis sobre els clubs de lectura: «Despite evidence of a renaissance of this cultural practice, the academic community has essentially ignored book club existence. To date, only three studies of contemporary book clubs exist.» (Rehberg Sedo, 2003: 66) Altres autors també remarquen que la recerca acadèmica sobre aquesta temàtica ha rebut fins ara una atenció molt escassa en el context hispànic (Álvarez-Álvarez, 2016: 93).

Els treballs acadèmics dels darrers tres lustres han contribuït de manera substancial a omplir aquest buit. Malauradament, en l'àmbit de la llengua catalana encara no s'ha cobert aquest dèficit de manera suficient. Les contribucions més interessants que coneixem a l'estudi dels clubs de lectura en el nostre entorn són els treballs de Gemma Domingo Espinet, que bé individualment o bé amb altres investigadors ha estudiat diversos aspectes relacionats amb els clubs de lectura a partir de la seua experiència com a bibliotecària de la ciutat de Barcelona: l'expansió dels clubs de lectura de la ciutat de Barcelona (Domingo Espinet, 2004), la descripció comparada del funcionament dels clubs de lectura de Barcelona i de Lleida (Domingo Espinet & Sola Medina, 2005), l'especialització dels clubs de lectura (Domingo Espinet, 2007) o els clubs de lectura fàcil (Domingo Espinet & Rabat Fàbregas, 2008). Aquest darrer aspecte ha estat estudiat també per Remei López Cuadra i Núria Silvestre Gusi (2008). Amb una perspectiva diferent, cal citar també l'article recent de la professora Gemma Lluch (2017) en què s'analitzen les interaccions dels lectors adolescents en un club de lectura virtual en llengua catalana.

Fixem-nos que aquests treballs se circumscriuen en tots els casos a Catalunya –gairebé sempre a la ciutat de Barcelona– i investiguen sobretot aspectes molt concrets referits als clubs de lectura. No hi ha, doncs, una descripció general del fenomen dels clubs de lectura en l'àmbit de la llen-

gua catalana. Aquest treball intenta, per tant, ser una primera contribució a la descripció i l'anàlisi dels clubs de lectura que funcionen en l'àmbit de les biblioteques públiques de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià.

■ 2 Metodologia

L'arreglada de dades s'ha fet mitjançant una enquesta en línia feta amb *Google Forms*, l'aplicació de formularis de l'empresa Google Inc. L'enquesta s'ha distribuït a les biblioteques públiques de Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears. En el cas de les biblioteques catalanes hem comptat amb el suport del Servei de Biblioteques de Catalunya, i per a les biblioteques valencianes hem tingut l'ajuda de la Subdirecció General d'Arxius i Biblioteques de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana. Totes dues institucions són ens col·laboradors del projecte d'investigació en el marc del qual s'ha elaborat aquest treball. També hem rebut ajuda del Consorci de Biblioteques de Barcelona.⁴ En total, han contestat el qüestionari de manera voluntària 330 biblioteques, 197 de Catalunya, 97 del País Valencià i 36 de les Illes Balears, que aporten informació sobre 566 clubs de lectura, dada que valorem com a positiva ja queensem que ens permet fer una bona aproximació a la realitat dels clubs de lectura que depenen de les biblioteques públiques de l'àmbit de la catalanofonia.⁵

El qüestionari arreglada informació sobre dos blocs diferenciats d'elements: l'ús dels recursos del web social per les biblioteques públiques i el funcionament dels clubs de lectura organitzats des d'aquestes biblioteques.

4 Aprofitem per donar les gràcies a la Subdirectora General del Llibre, Arxius i Biblioteques de la Generalitat Valenciana, Sra. María Rosario Tamarit Rius; al Cap del Servei de Biblioteques de Catalunya, Sr. Josep Vives Gràcia; i a la Directora Tècnica de Coordinació i Serveis del Consorci de Biblioteques de Barcelona, Sra. Anna Bröll Nadal, per l'ajuda que ens han proporcionat en la distribució de l'enquesta i l'aclariment de dubtes sobre el funcionament de les biblioteques públiques del País Valencià i de Catalunya, així com a tot el personal de les biblioteques que han dedicat el seu temps a contestar l'enquesta i així han fet possible aquest estudi.

5 L'arreglada de dades s'ha realitzat en els períodes següents: Catalunya: del 13/06/2017 al 21/08/2017; País Valencià: del 19/05/2017 al 14/06/2017; Illes Balears: del 10/07/2017 al 26/07/2017. El percentatge de resposta en cada territori s'assembla bastant al seu volum de població: les 197 biblioteques de Catalunya representen el 59.7% del total de biblioteques de l'enquesta, sobre un 55.4% del total de població. Les 36 biblioteques de les Illes Balears són el 10.9% de les biblioteques (8.15% de la població total). Per últim, les 96 biblioteques valencianes representen el 29.4% del total de la mostra, sobre un 36.5% de la població total (les dades de població són de l'INE, any 2016).

Com en l'àmbit territorial de l'enquesta hi ha dues llengües oficials, i atenent també al context multilingüe de moltes de les localitats en què té lloc l'enquesta, hem arreglat també informació sobre els usos lingüístics en les biblioteques i en les pràctiques que investiguem: ús dels recursos del web social i funcionament dels clubs de lectura. En el cas del País Valencià, hem considerat convenient oferir el qüestionari en les dues llengües oficials, valencià i castellà, tot tenint en compte que l'enquesta s'ha enviat a biblioteques situades tant en localitats de predomini lingüístic valencià com de predomini lingüístic castellà,⁶ i també per presentar el qüestionari amb una certa «neutralitat» lingüística que evitès respostes esbiaixades i fomenés la participació de les biblioteques.

En aquest article descriurem i analitzarem únicament la informació referida als clubs de lectura i els seus usos lingüístics. Passem a enumerar, resumidament, els blocs d'ítems del qüestionari en què es basa aquest treball, que serviran també per a estructurar la descripció dels resultats obtinguts.

- A) Dades i característiques de la biblioteca: incloem el nom de la biblioteca, el municipi on es troba, la grandària del municipi, el barri o districte (si escau), la comarca (en el cas de Catalunya i el País Valencià), la província o consell insular, el tipus de titularitat (pública o privada i, si escau, nom de la institució que en té la titularitat), la tipologia de la biblioteca (classificació de la UNESCO), el nombre de treballadors/es i la grandària de la col·lecció de la biblioteca.
- B) Presència o absència de clubs de lectura en la biblioteca. En aquest apartat s'arregla informació sobre l'existència i la quantitat de clubs de lectura organitzats des de la biblioteca.
- C) Tipologia del club de lectura (presencial o virtual, amb diverses modalitats), i ús de plataformes en línia en el cas dels clubs virtuals.
- D) Característiques dels clubs de lectura: en el cas que la biblioteca comptés amb un o diversos clubs de lectura es demanava que s'omplís una fitxa per a cada club (amb un màxim de 5) amb les seues característiques:

6 Recordem que «valencià» és el nom oficial de la llengua catalana a la Comunitat Valenciana. En la redacció de l'article utilitzem el mot «català» o «llengua catalana» per a referir-nos en general a aquesta llengua i emprem el mot «valencià» quan fem referència específica al nom oficial de la llengua en aquest territori, que preferim anomenar pel seu nom històric: País Valencià. Recordem també que la Llei 4/1983, de 23 de novembre, d'ús i ensenyament del valencià, diferencia en el títol 5è els municipis de predomini lingüístic valencià i els de predomini lingüístic castellà segons criteris històrics. Atenent a la realitat sociolingüística valenciana, i especialment a la de les localitats de predomini lingüístic castellà, hem considerat necessari oferir l'enquesta en les dues llengües oficials.

- a) Nombre de membres del club de lectura
 - b) Temps que porta funcionant el club de lectura
 - c) Classificació del club de lectura segons l'edat dels membres (infantil, juvenil, adult...)
 - d) Composició del club de lectura segons el sexe
 - e) Procedència del coordinador/a del club de lectura
 - f) Procediment de tria de les lectures
 - g) Tipologia de les obres llegides: en aquest apartat es demana informació sobre si les obres són o no del mateix gènere, si és un club de lectura temàtic (i en aquest cas quin és el tema) o si la llengua de publicació és un element important per a l'elecció dels títols de lectura
 - h) Freqüència de reunió del club
 - i) Quantitat de títols llegits a l'any
- E) Usos lingüístics del club de lectura: en aquest apartat s'indaga sobre l'ús de les llengües en la interacció dels membres del club de lectura, amb diversos ítems: si el club funciona obligatòriament en una llengua determinada; en quina llengua o llengües funciona efectivament el club; si hi ha hagut algun tipus de conflicte per l'ús de les llengües al si del club i, si és el cas, quina n'ha estat la causa i com s'ha resolt.

Les versions dels qüestionaris de cada territori són lleugerament diferents per adaptar-se a cada realitat concreta en qüestions com ara els noms de les comarques, les províncies o els consells insulars. Les dades arreplegades, originàriament en fulls de càlcul i de caràcter textual, s'han hagut de transformar en un procés bastant laboriós per a poder-les analitzar amb un programa estadístic (SPSS v. 23). La transformació ha consistit a: a) convertir les respostes textuales en codis numèrics, assignar una etiqueta de valor a cada codi numèric i establir el nivell de mesura de cada variable; b) unir els arxius de les diferents enquestes en un únic arxiu; c) crear un segon arxiu amb les dades separades de cada club de lectura, ja que en les enquestes, quan una biblioteca compta amb més d'un club de lectura, les dades dels diversos clubs de lectura apareixen juntes en el mateix registre. S'ha creat, doncs, un segon arxiu de dades on cada club de lectura apareix com un cas o registre diferent, que inclou també les dades de la biblioteca on funciona.

Per a l'anàlisi de les dades hem utilitzat tècniques d'estadística descriptiva: recompte de freqüències, percentatges, mesures de tendència central, taules de contingència, correlacions i representacions gràfiques. Passem a descriure els resultats obtinguts.

■ 3 Resultats

■ 3.1 Les biblioteques

La unitat de mostreig en aquest treball són les biblioteques públiques de Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears, d'acord amb la definició de la UNESCO (1994). No hem tingut en compte altres tipus de biblioteca, com ara les biblioteques universitàries o que es troben en centres d'investigació, les biblioteques especialitzades, les que depenen d'institucions específiques (escoles, centres sanitaris, col·legis professionals, museus...) ni tampoc les biblioteques privades.

En total han contestat l'enquesta 330 biblioteques, 197 de Catalunya (59.7%), 36 de les Illes Balears (10.9%) i 97 biblioteques valencianes (24.9%). Com ja hem vist,⁷ la distribució s'ajusta bastant bé a la població total de cada territori, amb una petita infrarepresentació del País Valencià.

	Biblioteques	% de biblioteques	Població (2016)	% de població
Alacant	27	8.20%	1.836.459	13.51%
Castelló	13	3.90%	579.245	4.26%
València	57	17.30%	2.544.264	18.72%
Barcelona	107	32.40%	5.542.680	40.79%
Girona	41	12.40%	792.299	5.83%
Lleida	22	6.70%	434.041	3.19%
Tarragona	27	8.20%	753.576	5.55%
Illes Balears	36	10.90%	1.107.220	8.15%

Taula 1. Percentatges de biblioteques en relació amb la població de les diferents demarcacions.

Quan analitzem la distribució per demarcacions més reduïdes (províncies) trobem que les menys poblades estan en general sobrerrepresentades, mentre que hi ha una petita infrarepresentació de les províncies amb més població. Aquest fenomen (la sobrerrepresentació de les unitats poblacionals més reduïdes) és positiu per a una correcta representació del territori.⁸

⁷ *Supra*, nota 5.

⁸ En qualsevol cas, les dades que hem obtingut corresponen a les biblioteques que voluntàriament han volgut contestar l'enquesta. El fet que l'enquesta s'haja respost voluntà-

Les biblioteques que han contestat l'enquesta tenen característiques molt diferents. Hi ha biblioteques grans, amb un nombre considerable de tècnics i col·leccions bibliogràfiques molt importants, i biblioteques molt petites ateses per un únic responsable.

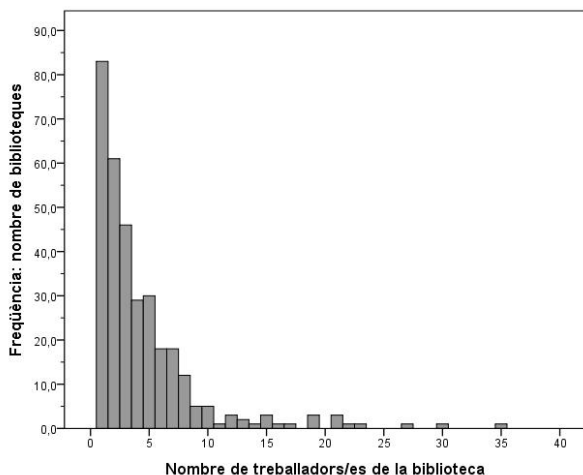
La legislació sobre biblioteques dels diferents territoris té en compte aquests diferències i dissenya diferents modalitats de biblioteca pública adaptada a les necessitats contextuals. Així, la Llei 4/1993, de 18 de març, del sistema bibliotecari de Catalunya diferencia les biblioteques centrals comarcals, les biblioteques centrals urbanes, les biblioteques locals, les biblioteques filials i els serveis bibliotecaris mòbils.⁹ Al País Valencià, la Llei 4/2011, de 23 de març, de la Generalitat, de Biblioteques de la Comunitat Valenciana distingeix les biblioteques centrals de xarxa urbana municipal, les biblioteques públiques municipals, les agències de lectura pública municipals i els serveis bibliotecaris mòbils municipals. Per la seua banda, la Llei 19/2006, de 23 de novembre, del sistema bibliotecari de les Illes Balears, diferencia les biblioteques centrals insulars, les biblioteques centrals urbanes, les biblioteques locals i els punts de biblioteca.

Com hem vist, els tres sistemes públics de lectura presenten diferències organitzatives importants. Nosaltres, per evitar aquestes divergències tindrem en compte dues variables generals per descriure la diversitat de biblioteques del nostre estudi: el nombre de treballadors/es de les biblioteques i la grandària de la seua col·lecció.

La mitjana de treballadors de les biblioteques de l'enquesta és de 4.41 treballadors per biblioteca, amb un màxim de 35. La tipologia de biblioteca més abundant és la que compta amb un únic treballador, que en són una quarta part del total (83 biblioteques, 25.2%). El 57.6% de les biblioteques té fins a 3 treballadors, el 75.5% té fins a 5 treballadors i únicament el 7% de les biblioteques tenen 10 treballadors o més (gràfic 1). Per territoris, les

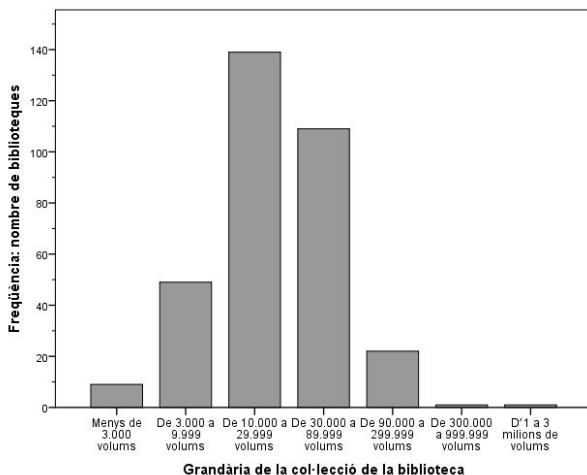
riament millora la qualitat de les dades obtingudes, però hem de tenir present que no són respostes aleatòries. Per tant, no seria correcte afirmar que la mostra amb què treballarem és representativa de totes les biblioteques públiques de l'àmbit de la catalanofonia. Sí que pensem, però, que són un bon indicador de les característiques d'aquestes biblioteques per la qualitat de les respostes, perquè tenen una distribució territorial bastant equilibrada i pel gran nombre de biblioteques i de clubs de lectura que hem pogut incloure en el treball.

9 Posteriorment, el Pla < 3000 – Biblioteques, emmarcat en el Pla d'Equipaments Culturals de Catalunya (PECCat 2010–20), ha posat en marxa els Punts d'Informació i Lectura (PIL), amb tres nivells diferents d'equipament, per tal de donar un suport específic de lectura als municipis amb menys població. *Veg.* Martínez Illa & Renedo i Puig (2010).

Gràfic 1:
Nombre de treballadors/es de les biblioteques de l'enquesta.

biblioteques de Catalunya tenen una mitjana de 5 treballadors, les valencianes de 4 i les de les Illes Balears de 2, però la distribució és diferent: a Catalunya només el 12.2% de les biblioteques tenen un únic treballador, xifra que puja al 40.2% en les biblioteques valencianes de l'enquesta i al 55.6% en les biblioteques de les Balears. És important retenir aquesta dada perquè pot relacionar-se amb la gestió dels clubs de lectura, sobretot en aquells casos en què la coordinació recau sobre el personal de la biblioteca.

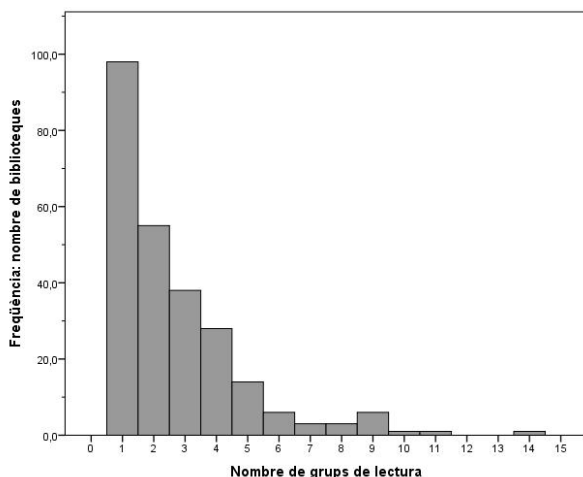

Gràfic 2.
Grandària de les col·leccions de les biblioteques de l'enquesta.

Pel que fa a la grandària de les col·leccions, el gràfic 2 ens mostra que predominen les col·leccions mitjanes. El 42.1% de les biblioteques tenen de 10.000 a 29.999 volums, i el 33% tenen de 30.000 a 89.999 volums. Hi ha un 17.6% de biblioteques amb col·leccions menors de 10.000 volums i només el 7.3% de les biblioteques de l'enquesta tenen col·leccions superiors als 90.000 volums.

■ 3.2 Els clubs de lectura en les biblioteques públiques

El 77% de biblioteques de l'enquesta (254) compten amb clubs de lectura, front al 23% (76 biblioteques) que no en tenen. En total, les 330 biblioteques de l'enquesta declaren gestionar 674 clubs de lectura, és a dir, una mitjana de 2.04 clubs de lectura per biblioteca.

Gràfic 3.
Nombre de clubs de lectura de les biblioteques de l'enquesta.

Si descomptem les 76 biblioteques que no gestionen clubs de lectura, cadascuna de les 254 biblioteques restants en gestiona 2.65 de mitjana, però l'anàlisi mostra diferències importants en la distribució: el 75.2% de les biblioteques tenen 3 clubs de lectura o menys: el 38.6% de les biblioteques en gestionen únicament un, el 21.7% en gestiona dos i el 15% en gestiona 3. A l'altre extrem, hi ha 3 biblioteques (l'1.2%) que gestionen 10 clubs de lectura o més.

El grau de presència de clubs de lectura és diferent segons els territoris: a Catalunya gestionen clubs de lectura el 93.9% de biblioteques de l'enquesta

(185 biblioteques), percentatge que baixa al 61.1% a les Illes Balears (22) i al 48.5% al País Valencià (47). La densitat de clubs de lectura també és diferent. Si tenim en compte únicament les biblioteques que gestionen clubs de lectura, les biblioteques de Catalunya en gestionen 3.14 clubs de mitjana, mentre que al País Valencià i a les Illes Balears les mitjanes són d'1.36 i 1.32 respectivament.¹⁰ És evident, doncs, que el fenomen dels clubs de lectura té un grau de desenvolupament desigual, major a Catalunya que a la resta de territoris de la catalafonia.

■ 3.2.1 Tipologia de clubs de lectura

Hem vist en la introducció que els clubs de lectura poden tenir diverses modalitats de funcionament, des dels clubs de caràcter tradicional, que només es reuneixen presencialment, fins als que únicament debaten a través de la xarxa Internet, bé siga en modalitat síncrona o bé en modalitat asíncrona. Entremig, hi ha els clubs de lectura presencials que complementen les reunions cara a cara amb el debat virtual.

Els clubs de lectura que depenen de les biblioteques públiques són, molt majoritàriament, clubs estrictament presencials. 576 dels 674 clubs de lectura gestionats per les biblioteques del nostre estudi, és a dir, el 85.46%, funcionen exclusivament en règim presencial. A Catalunya són 508 clubs (el 87.44% de clubs d'aquell territori), mentre que al País Valencià en són 45 (70.31%) i a les Illes Balears en són 23 (79.31%).

Un percentatge bastant més reduït, el 13.95% dels clubs de lectura (94), combina les reunions presencials amb el debat virtual. Són, respectivament, l'11.88% (69) dels clubs de lectura de Catalunya, el 20.69% (6) dels clubs de lectura de les Balears i el 29.69% (19) dels clubs de lectura valencians. El recurs del web social que més s'utilitza per a complementar les reunions presencials són les eines de comunicació síncrona, com ara WhatsApp o semblants, que destaquen per la facilitat i la immediatesa del seu ús i són emprades pel 46.7% dels clubs de lectura mixtos. També tenen un ús destacat la xarxa social Facebook, usada pel 38.1% dels clubs, i els blocs, un recurs més clàssic que és la plataforma de comunicació en línia del 34.3% dels clubs. Altres eines usades són Twitter (10.5%) i els fòrums (5.7%), mentre que el 4.8% dels clubs emprava altres xarxes socials diferents de

10 La distribució territorial dels clubs de lectura de l'enquesta és molt desigual: les 197 biblioteques de Catalunya (el 59.7% de les biblioteques) gestionen 581 clubs de lectura (el 86.2% dels clubs); les 97 biblioteques valencianes (29.4%) gestionen 64 clubs de lectura (el 9.5%) i les 36 biblioteques de les Illes (10.9%) gestionen 29 clubs de lectura (el 4.3%).

Facebook o Twitter. Altre tipus de recurs, com ara les eines de vídeo conferència o les plataformes específiques tipus ReadGroups tenen un ús residual. Per últim, cal assenyalar que el 6.7% dels clubs combina l'ús de diferents recursos en línia.¹¹

A l'enquesta només tenim dades de 4 clubs virtuals asíncrons, que representen el 0.59% dels clubs de lectura de l'enquesta. Aquests clubs, situats tots a Catalunya, utilitzen blocs, fòrums o xarxes socials (Facebook) per a la realització de les seues reunions virtuals.

Aquestes dades mostren amb claredat que els clubs de lectura que funcionen des de les biblioteques públiques tenen una preferència clara per les reunions cara a cara i el debat presencial. En tot cas, això no significa que no hi haja clubs de lectura virtuals en l'àmbit de la llengua catalana, sinó que les experiències que hi ha tenen una dinàmica pròpia i funcionen en general al marge de les biblioteques públiques, raó per la qual no apareixen en les dades de l'enquesta. Com a exemple, citarem dues de les propostes institucionals més conegudes.

A Catalunya, el Servei de Biblioteques organitza clubs virtuals de lectura que funcionen en la plataforma ReadGroups. En l'any 2017 el Servei de Biblioteques va organitzar 4 clubs de lectura virtuals: Biblioclub Fimoteca (amb 236 seguidors), Lectors en sèrie (127 seguidors), Llibre de família (416 seguidors) i Signatura 400 (181 seguidors) (Biblioteques Públiques de Catalunya, 2017). Una altra proposta institucional ben coneguda són els fòrums de la comunitat de llibres en xarxa *Què llegeixes?*, promoguda per la Institució de les Lletres Catalanes (2017).

■ 3.2.2 Característiques dels clubs de lectura

El 39.8% dels clubs de lectura estudiats (223 clubs) porten funcionant 5 anys o més. A l'altre extrem, hi ha 69 clubs de lectura (el 12.3%) que han encetat la seua trajectòria en el darrer any. Aquesta darrera dada sembla indicar que els clubs de lectura són una activitat en creixement, que incorpora cada any noves propostes.

11 En el formulari demanàvem a les biblioteques que omplissen una fitxa per a cadascun dels clubs de lectura que gestionaven, fins a un màxim de 5. Aquest límit el vam incloure per no allargar excessivament l'enquesta i evitar el cansament de les persones que l'han contestada voluntàriament. En el cas de les biblioteques amb més de 5 clubs de lectura, se'ls indicava que seleccionessen els 5 clubs que consideressen més representatius. Per tant, les dades sobre l'ús dels recursos en línia i les dades sobre les característiques i usos lingüístics dels clubs de lectura que presentem en els apartats següents fins al final de l'article fan referència només a 566 clubs de lectura del total de 674 clubs de lectura que declaren gestionar les biblioteques enquestades.

Territori	Recompte % dins de Territori	Temps de funcionament del club de lectura				Total
		Menys d'1 any	Entre 2 i 3 anys	Entre 4 i 5 anys	Més de 5 anys	
Catalunya	56 11,9%	129 27,4%	86 18,3%	199 42,3%	470 100,0%	
Illes Balears	7 25,0%	8 28,6%	4 14,3%	9 32,1%	28 100,0%	
País Valencià	6 9,5%	25 39,7%	17 27,0%	15 23,8%	63 100,0%	
Total	69 12,3%	162 28,9%	107 19,1%	223 39,8%	561 100,0%	

Taula 2. Temps de funcionament dels clubs de lectura segons els diferents territoris de l'enquesta.

L'anàlisi territorial d'aquesta dada indica algun aspecte interessant. A Catalunya, és significatiu que el 42,3% dels clubs de lectura porten funcionant més de 5 anys. A l'altre extrem, a les Illes Balears, el 25% dels clubs de lectura funcionen des de fa menys d'1 any. Enmig, al País Valencià, destaquen sobretot el 39,7% de clubs que fa entre 2 i 3 anys que funcionen, però encara és més significatiu el baix percentatge (23,8%) de clubs que porten funcionant més de 5 anys.¹² Les xifres semblen indicar que el fenomen dels clubs de lectura es va desenvolupar abans a Catalunya, on està més consolidat, i és més recent a les Balears i al País Valencià. Aquesta interpretació és coherent amb el fet, que ja hem descrit, del major grau de desenvolupament que tenen els clubs de lectura a Catalunya.

Gairebé tres quartes parts dels clubs de lectura (73,6%) estan integrats per lectors adults. També hi ha un percentatge significatiu de clubs de lectura infantils (15,9%), i bastant menor de juvenils (7,7%), mentre que són minoria els clubs de lectura mixtos (2,9%), que barregen lectors de diverses edats. En aquest cas l'anàlisi territorial només

12 Quan al llarg del treball afirmem que alguna dada és significativa, volem dir que és estadísticament significativa, és a dir, que el risc d'equivocar-nos en fer l'afirmació és infe-

Territori	Recompte % dins de Territori	Classificació del club de lectura segons l'edat				Total
		Grup de lectura infantil	Grup de lectura juvenil	Grup de lectura adult	Grup de lectura mixt (lectors de diferents edats)	
Catalunya	80 17,1%	38 8,1%	339 72,4%	11 2,4%	468 100,0%	
Illes Balears	5 17,2%	3 10,3%	20 69,0%	1 3,4%	29 100,0%	
Pais Valencià	4 6,3%	2 3,2%	53 84,1%	4 6,3%	63 100,0%	
Total	89 15,9%	43 7,7%	412 73,6%	16 2,9%	560 100,0%	

Taula 3. Clubs de lectura segons l'edat del participants en els diferents territoris de l'enquesta.

rior a 0.05. En aquest cas, i també en la resta d'anàlisis semblants, hem interpretat les dades amb la tècnica de les taules de contingència, amb l'estadístic khi quadrat i l'anàlisi dels residus estandarditzats segons el mètode d'Haberman.

indica que al País Valencià trobem menys clubs de lectura infantil (6.3%) del que seria esperable i, paral·lelament, un percentatge una mica superior de clubs de lectura adulta (84.1%) del que seria lògic trobar.

Els clubs de lectura que investiguem tenen una mitjana de 17 membres, però amb una gran variabilitat: des d'un club que només té 3 membres fins a un club de lectura virtual asíncron que funciona amb 263 lectors. En tot cas, la situació més habitual són els clubs que compten amb 15 membres (115 clubs). El 25% dels clubs tenen menys d'11 membres, el 50% fins a 15 membres i el 75% fins a 20 membres.¹³

A les nostres terres, com sembla que arreu (Rehberg Sedo, 2003: 71; Álvarez-Álvarez, 2016: 102), els clubs de lectura continuen sent un fenomen on la participació de les dones és molt majoritària. En l'enquesta, el 21.7% dels clubs de lectura està format únicament per dones o de manera gairebé exclusiva, i en el 53.1% predominen les dones. En total, tres quartes parts dels clubs de lectura estan participats predominantment per dones. A l'altre extrem, només hi ha un 1.2% de clubs de lectura predominantment masculins. Els clubs on hi ha un equilibri entre els sexes són un poc menys de la quarta part (23.9%).

Quan combinem les variables referides al sexe i l'edat dels participants les dades s'interpreten millor. Com podem veure a la taula 4, hi ha equilibri de sexes en el 67% dels clubs de lectura infantils i en el 48.8% dels juvenils, mentre que només el trobem en un 11.9% dels clubs de lectura adults. Els clubs predominantment masculins són totalment residuals. En el cas dels clubs mixtos, amb membres de diferents edats, hi ha un cert equilibri entre les diferents possibilitats de composició per sexes, encara que el nombre reduït de clubs mixtos, només el 2.9% del total de la mostra, no permet traure conclusions en aquest punt. En els clubs adults, les xifres de l'apartat anterior encara es fan més concloents: el 25.7% dels clubs de lectura adults estan formats predominantment o exclusivament per dones, i si sumem el 61.7% de clubs on predominen les dones, ens trobem que el 87.4% dels clubs de lectura adults estan formats predominantment per lectores.¹⁴

13 Tant la mediana com la moda de la distribució tenen valor 15. Recordem que són dues mesures de tendència central més immunes als valors extrems que no la mitjana aritmètica. La desviació estàndard és 12.998. La distribució per quartils és: 25: 10.75; 50: 15; 75: 20.

14 DeNel Rehberg Sedo (2003: 71) assenyalava que el 93% dels membres dels clubs de lectura de la seua enquesta eren dones.

Classificació del club de lectura segons l'edat	Composició del club de lectura segons el sexe					Total
	Totalment o molt majoritàriament dones	Predomini de dones	Equilibri entre homes i dones	Predomini d'homes		
Grup de lectura infantil	7 8,0%	21 23,9%	59 67,0%	1 1,1%	88 100,0%	
Recompte % dins de Classificació del club de lectura segons l'edat						
Grup de lectura juvenil	6 14,0%	16 37,2%	21 48,8%	0 0,0%	43 100,0%	
Recompte % dins de Classificació del club de lectura segons l'edat						
Grup de lectura adult	106 25,7%	254 61,7%	49 11,9%	3 0,7%	412 100,0%	
Recompte % dins de Classificació del club de lectura segons l'edat						
Grup de lectura mixt (lectors de diferents edats)	3 18,8%	5 31,3%	5 31,3%	3 18,8%	16 100,0%	
Recompte % dins de Classificació del club de lectura segons l'edat						
Total	122 21,8%	296 53,0%	134 24,0%	7 1,3%	559 100,0%	

Taula 4.
Composició dels clubs de lectura segons el sexe i l'edat dels participants.

Classificació del club de lectura segons l'edat	Freqüència de reunió del club de lectura					Total
	Freqüència setmanal (o més freqüentment)	Freqüència quinzenal	Freqüència mensual	Freqüència menor que mensual (cada dos mesos...)		
Grup de lectura infantil	12	15	45	17	89	
Recompte % dins de Classificació del club de lectura segons l'edat	13,5%	16,9%	50,6%	19,1%	100,0%	
Grup de lectura juvenil	4	6	25	8	43	
Recompte % dins de Classificació del club de lectura segons l'edat	9,3%	14,0%	58,1%	18,6%	100,0%	
Grup de lectura adult	27	17	313	52	409	
Recompte % dins de Classificació del club de lectura segons l'edat	6,6%	4,2%	76,5%	12,7%	100,0%	
Grup de lectura mixt (lectors de diferents edats)	0	2	12	2	16	
Recompte % dins de Classificació del club de lectura segons l'edat	0,0%	12,5%	75,0%	12,5%	100,0%	
Total	43	40	395	79	557	
Recompte % dins de Classificació del club de lectura segons l'edat	7,7%	7,2%	70,9%	14,2%	100,0%	

Taula 5.
Freqüència de les reunions dels clubs de lectura segons l'edat dels participants.

	Freqüència de reunió del club de lectura				Total		
	Freqüència setmanal (o més freqüentment)	Freqüència quinzenal	Freqüència mensual	Freqüència menor que mensual (cada dos mesos...)			
Temps de funcionament del club de lectura	Menys d'1 any	Recompte % dins de Temps de funcionament del club de lectura	10 14,5%	7 10,1%	38 55,1%	14 20,3%	69 100,0%
	Entre 2 i 3 anys	Recompte % dins de Temps de funcionament del club de lectura	13 8,0%	17 10,5%	112 69,1%	20 12,3%	162 100,0%
	Entre 4 i 5 anys	Recompte % dins de Temps de funcionament del club de lectura	11 10,5%	6 5,7%	72 68,6%	16 15,2%	105 100,0%
	Més de 5 anys	Recompte % dins de Temps de funcionament del club de lectura	9 4,1%	10 4,5%	174 78,4%	29 13,1%	222 100,0%
Total		Recompte % dins de Temps de funcionament del club de lectura	43 7,7%	40 7,2%	396 71,0%	79 14,2%	558 100,0%

Taula 6.
Freqüència de les reunions dels clubs de lectura segons el temps de funcionament dels clubs.

El règim de reunions més freqüent són les mensuals. El 71% dels clubs es reuneix una vegada al més, mentre que només el 14.1% es reuneix cada dos mesos. Les reunions més freqüents són encara menys habituals: el 7.7% es reuneix setmanalment i el 7.2% del clubs fa reunions quinzenals.

Els clubs de lectura infantils es reuneixen més freqüentment que no els adults (veg. taula 5 a la pàg. 126). Així, el 13.5% dels clubs infantils es reuneix setmanalment, i el 16.9% quinzenalment, mentre que només el 50.6% té un règim mensual de reunions. En el cas dels clubs de lectura adults, només el 6.6% es reuneix setmanalment i el 4.2% quinzenalment, mentre que el 76.5% es reuneix amb freqüència mensual.

També ens sembla observar una tendència que relaciona la freqüència de les reunions amb el temps de funcionament dels clubs (veg. taula 6 a la pàgina anterior). Hi ha una freqüència significativament elevada (78.4%) de clubs de clubs que funcionen des de fa mes de cinc anys que es reuneixen una vegada al mes. A l'altre extrem, les reunions freqüents són més habituals en els clubs que porten funcionant menys d'un any (14.5% de reunions setmanals), i les quinzenals en els clubs que fa entre 2 i 3 anys que funcionen (10.5%).

És com si els clubs de lectura comencessin amb molta empena, amb reunions més freqüents i, amb el pas del temps, s'estabilitzessen a un règim de reunions mensuals, que sembla que és la tònica general dels clubs de lectura (Álvarez-Álvarez, 2015: 3). També hi ha un tipus específic de club de lectura, els que practiquen la lectura fàcil, que es reuneix amb una freqüència major, ja que el 30.8% d'aquests clubs es reuneixen amb freqüència setmanal.

La quantitat de llibres que llegeixen els clubs de lectura de l'enquesta és alta (veg. taula 7 a la pàgina següent). El 34.5% llegeix 6 i 8 llibres anualment, i el 38.2% més de 8 llibres. Per davall, el 20.7% consumeix entre 3 i 6 llibres i només el 5.7% dels clubs llegeix fins a 3 llibres anualment. La quantitat de lectures està relacionada amb la freqüència de les reunions. Són els clubs que tenen una freqüència de reunió mensual, que com hem vist són en general els que porten funcionant més temps, els que també llegeixen anualment una quantitat major d'obres.

La gestió dels clubs de lectura necessita de la figura d'un coordinador o coordinadora, que és la persona responsable d'organitzar i dinamitzar el funcionament del club: fixar les dates de les reunions i reservar-ne els espais, preparar la selecció de les lectures, promoure la participació, coordinar el desenvolupament de les reunions, gestionar els recursos informà-

	Quantitat anual de lectures				Total	
	Fins a 3 llibres / any	Entre 3 - 6 llibres / any	Entre 6 - 8 llibres / any	Més de 8 llibres / any		
Freqüència de reunió del club de lectura						
Freqüència setmanal (o més freqüentment)	Recompte % dins de Freqüència de reunió del club de lectura	3 7,0%	19 44,2%	7 16,3%	14 32,6%	43 100,0%
Freqüència quinzenal	Recompte % dins de Freqüència de reunió del club de lectura	4 10,3%	6 15,4%	15 38,5%	14 35,9%	39 100,0%
Freqüència mensual	Recompte % dins de Freqüència de reunió del club de lectura	6 1,5%	45 11,4%	160 40,4%	185 46,7%	396 100,0%
Freqüència menor que mensual (cada dos mesos...)	Recompte % dins de Freqüència de reunió del club de lectura	19 24,1%	46 58,2%	13 16,5%	1 1,3%	79 100,0%
Total	Recompte % dins de Freqüència de reunió del club de lectura	32 5,7%	116 20,8%	195 35,0%	214 38,4%	557 100,0%

Taula 7. Quantitat anual de lectures segons la freqüència de les reunions dels clubs de lectura.

tics del club, si és el cas, etc. (Álvarez-Álvarez, 2015: 3). Quan les lectures corresponen al fons de biblioteca, també se n'ha d'administrar el préstec (Ferrándiz Soriano, 2013: 29). Aquesta figura ha de recaure en un membre del club, que de vegades pot ser també un treballador de la biblioteca.

Territori	Coordinador del club de lectura				Total
	Personal de la biblioteca	Voluntaris/es que col·laboren amb la biblioteca i coordinen un o diversos grups de lectura	Un membre fix del grup de lectura (sempre el mateix)	Membres del grup de lectura de forma rotatòria	
Catalunya	224 51,0%	159 36,2%	50 11,4%	6 1,4%	439 100,0%
Illes Balears	22 75,9%	2 6,9%	4 13,8%	1 3,4%	29 100,0%
País Valencià	34 55,7%	13 21,3%	9 14,8%	5 8,2%	61 100,0%
Total	280 52,9%	174 32,9%	63 11,9%	12 2,3%	529 100,0%

Taula 8. Sistema de coordinació dels clubs de lectura segons els diferents territoris de l'enquesta.

Els clubs de l'enquesta estan coordinats majoritàriament per personal de la biblioteca (52.9%) o per voluntaris que col·laboren amb la biblioteca i coordinen un o diversos clubs de lectura (32.9%). En un grau menor són coordinats per un membre fix del club (11.9%), mentre que la coordinació rotatòria entre els membres del club és molt poc habitual (2.3%).

L'anàlisi territorial mostra tendències diferents en la coordinació dels clubs de lectura. Mentre que a Catalunya destaca la coordinació per voluntaris que col·laboren amb la biblioteca, al País Valencià hi ha un percentatge significatiu de clubs que són coordinats de manera rotativa pels seus membres. A les Illes, en canvi, destaca fortament la coordinació realitzada per personal de la biblioteca. En qualsevol cas la tendència més habitual és, com hem comentat, la coordinació per personal de la biblioteca.

Si bé la coordinació dels clubs de lectura per personal de la biblioteca pot ser una manera pràctica d'iniciar el funcionament dels clubs de lectura, a la llarga pot generar dificultats, sobretot en biblioteques amb pocs recursos de personal. De fet, hi ha una correlació positiva ($r = 0.405$) i estadísticament significativa ($p < 0.001$) entre el nombre de personal adscrit a les biblioteques i la quantitat de clubs de lectura que gestionen. Cal recordar que hi ha moltes biblioteques ateses per una única persona, la qual pot tenir dificultats per atendre el funcionament de la biblioteca i, addicionalment, coordinar un o diversos clubs de lectura. Aquesta situació la trobem sobretot al País Valencià i a les Illes, i podria ser un factor limitador d'una expansió major dels clubs de lectura.¹⁵

Paral·lelament, el procediment més habitual per a l'elecció de les lectures és que siguin títols proposats per la biblioteca o pel coordinador (79.8%), en moltes ocasions a partir de l'oferta de les centrals de préstec bibliotecari, com és habitual en les biblioteques públiques. En un 19.1% la tria la fan els membres del club, normalment assessorats pel coordinador. També apareixen amb molta menor freqüència altres procediments d'elecció: títols triats entre la biblioteca i els centres escolars (en el cas de club de lectura infantils), lectura de novetats editorials, obres proporcionades per editorials, obres proposades a partir dels premis literaris (Atrapallibres, Protagonista Jove...) a proposta del Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil, obres de lectura fàcil, lectures proposades i presentades pels seus autors o títols que corresponen a la programació del Teatre Nacional de Catalunya o la temporada operística del Liceu de Barcelona.¹⁶

Gemma Domingo Espinet (2007) classifica els clubs de lectura en quatre grups, d'acord amb el criteri de l'especialització. Així, els clubs poden ser oberts (realitzen lectures variades), temàtics (trien les lectures d'acord amb el tema de la lectura o el gènere literari), els que funcionen en llengües estrangeres, tant en la tria de lectures com en les tertúlies, i els dirigits a col·lectius específics per raons com ara l'edat, la procedència o algunes necessitats específiques. A continuació explorarem el fenomen de l'especialització dels clubs de lectura.

15 Recordem que només el 12.2% de les biblioteques de Catalunya tenen un únic treballador, front al 40.2% de les biblioteques valencianes i el 55.6% de les biblioteques de les Illes Balears.

16 Hem de tenir present que en l'enquesta no vam preveure tota la varietat possible de respostes, però sí vam deixar un camp de resposta lliure perquè els responsables de les biblioteques poguessen afegir altres possibilitats d'elecció de lectures diferents a les que preveiem inicialment. És aquesta la raó de la major diversitat de respostes, algunes amb freqüències d'aparició mínimes.

El 45.2% dels clubs de lectura són oberts pel que fa al gènere literari de les lectures. El 54.8% restant, per contra, prefereix llegir habitualment obres del mateix gènere: la gran majoria, el 47%, de narrativa; a molta distància, el teatre (4.1%). Per últim, la resta de gèneres: l'1.3% poesia, amb el mateix percentatge (1.3%) les obres de no ficció i, per últim, l'assaig literari (1.1%).

També hem investigat si els clubs de lectura opten sempre per temes de lectura similar. La gran majoria (83.5%) no prenen aquesta opció, mentre que el 16.5% dels clubs sí que ho fan. Aquesta pregunta presentava diverses opcions, les que vam considerar a priori més probables, però deixava també la possibilitat d'un camp de resposta lliure. Les diversitat de respostes obertes ha desbordat la nostra previsió, i encara que disposàvem en l'enquesta d'una resposta genèrica «altres obres de no ficció» per encabir les respostes no previstes, els enquestats en general han preferit ignorar aquesta opció per a expressar les característiques dels seus clubs de lectura. Per tant, respectem els enquestats i reproduïm la totalitat de les respostes.

Algunes de les respostes estan relacionades amb els gèneres literaris. Així, trobem una altra vegada clubs de lectura de poesia o de teatre, que ja hem comentat en l'apartat anterior, però apareixen altres opcions més específiques relacionades amb els gèneres literaris: la lectura de llibres d'òpera (2), de contes literaris (1), d'àlbums il·lustrats (1) i de còmics o novel·la gràfica (5).¹⁷

A continuació tindríem els clubs de lectura autènticament temàtics. En aquest cas, hi ha algunes temàtiques que es repeteixen però també altres de més originals. Entre les que més es repeteixen destaquen la novel·la històrica (7), la novel·la negra (5), les obres clàssiques (5) i la literatura escrita per dones (5). Amb una freqüència menor trobem unes altres temàtiques: altres obres de no ficció (3), obres de filosofia, cultura o pensament (2), d'història (1), de divulgació científica (1), novel·la de ciència ficció (1), novel·la d'aventura (1), literatura fantàstica (1), literatura romàntica (1), literatura portada al cinema (1), literatura italiana (1), literatura sud-americana (1), novel·la relacionada amb la cuina (1), literatura de viatges (1), literatura LGTBI (1) i obres d'autoajuda (1). Per últim, també hi ha 3 clubs que declaren que cada any canvien la temàtica de les seues lectures.

En l'enquesta hem trobat també clubs de lectura que funcionen en llengües estrangeres. En concret, hi ha 25 clubs que llegeixen obres en anglès, un dels quals especialitzat en la lectura d'obres de teatre en llengua anglesa, i 5 clubs de lectura que funcionen en francès. També apareixen clubs diri-

17 Entre parèntesis indiquem el nombre de clubs de lectura de cada tipologia.

gits a col·lectius específics: 13 clubs de lectura fàcil (Domingo Espinet & Rabat Fàbregas, 2008), 1 club de lectura d'obres en llengua catalana orientat a aconseguir un nivell intermedi en les proves de certificació del Consorci per a la Normalització Lingüística i 1 club de lectura en veu alta per a gent gran, a més dels clubs de lectura dirigits a infants (89) i joves (43) que ja hem comentat.

Ja hem vist que els clubs de lectura dirigits a infants i joves apareixen de manera similar a tots els territoris de l'enquesta, amb algun desequilibri no massa important. Els clubs que trien les lectures per raó dels gèneres literaris tampoc no presenta desequilibris en la seua distribució espacial. No passa el mateix, però, amb la resta de clubs de lectura especialitzats.

Dels 90 clubs de lectura que s'autoconsideren temàtics, 85 es troben a Catalunya, 4 al País Valencià i només 1 a les Illes Balears. Mentre que l'especialització temàtica dels clubs de lectura de les Balears i del País Valencià té un perfil que podríem considerar clàssic (són clubs que llegeixen novel·la de ciència ficció, novel·la històrica i obres literàries clàssiques), a Catalunya és on trobem una major varietat, tant temàtica com també pel que fa als clubs que funcionen en llengües estrangeres o que van dirigits a col·lectius específics. Aquesta dada, combinada amb altres que ja hem comentat anteriorment, suggereix que l'especialització és el resultat del major desenvolupament que presenten els clubs de lectura a Catalunya.

Els clubs de lectura temàtics estan lligats sobretot a les localitats grans (veg. taula 9 a la pàgina següent). L'anàlisi estadística mostra ($p < 0.001$) que a les localitats de més de 100.000 habitants hi ha una quantitat superior de clubs de lectura temàtics a la que seria normal trobar. Paral·lelament, en trobem menys dels que seria esperable a les localitats de menys de 10.000 habitants. Sembla, doncs, que amb una massa crítica de lectors potencials, més fàcil de trobar a les localitats més grans, els clubs de lectura temàtics tenen més possibilitats.

■ 3.3 Els usos lingüístics en els clubs de lectura

En l'enquesta preguntem si els clubs de lectura tenen una llengua «oficial» de funcionament, és a dir, si hi ha una llengua obligatòria per participar-hi, i també en quina llengua funcionen efectivament. Si exceptuem els clubs temàtics en llengua anglesa i francesa (5.3%), ens trobem que de la resta de clubs de lectura, la immensa majoria, el 84.7%, no obliguen a participar en una llengua concreta. Només hi ha un 8.9% de clubs que tenen com a norma l'ús del català, i un 1.1% de clubs que únicament poden funcionar en castellà.

	Club de lectura temàtic		Total
	Sí	No	
Grandària del municipi	1	3	4
Menys de 500 habitants	25,0%	75,0%	100,0%
Recompte % dins de Grandària del municipi			
De 500 a 2.000 habitants	2	19	21
Recompte % dins de Grandària del municipi	9,5%	90,5%	100,0%
De 2.001 a 10.000 habitants	10	171	181
Recompte % dins de Grandària del municipi	5,5%	94,5%	100,0%
De 10.001 a 50.000 habitants	33	143	176
Recompte % dins de Grandària del municipi	18,8%	81,3%	100,0%
De 50.001 a 100.000 habitants	7	32	39
Recompte % dins de Grandària del municipi	17,9%	82,1%	100,0%
Més de 100.000 habitants	37	93	130
Recompte % dins de Grandària del municipi	28,5%	71,5%	100,0%
Total	90	461	551
Recompte % dins de Grandària del municipi	16,3%	83,7%	100,0%

Taula 9.
Clubs de lectura
temàtics segons la
grandària dels
municipis.

Però quan indaguem sobre els usos reals, la situació canvia radicalment, amb importants diferències territorials. Si eliminem els clubs de lectura que funcionen en llengües estrangeres i altres situacions lingüístiques marginals, trobem que el 60.3% dels clubs funcionen sobretot en català, xifra que sumada al 17.3% de clubs que fan la seua activitat exclusivament en català fa un total de 77.5% de clubs de lectura que funcionen prioritàriament o únicament en llengua catalana. Els clubs que fan un ús aproximadament similar de les dues llengües, català i castellà, són el 15.5%, i els clubs on predomina el castellà (5%) o té un ús exclusiu (1.9%) sumen el 6.9% del total.

Territori	Llengua efectiva del club de lectura	Llengua efectiva del club de lectura				Total
		Només en català	Sobretot en català	En català i en castellà aproximadament igual	Sobretot en castellà	
Catalunya	Recompte	82	287	54	8	1
	% dins de Territori	19,0%	66,4%	12,5%	1,9%	0,2%
Illes Balears	Recompte	3	13	8	2	1
	% dins de Territori	11,1%	48,1%	29,6%	7,4%	3,7%
País Valencià	Recompte	5	14	19	16	8
	% dins de Territori	8,1%	22,6%	30,6%	25,8%	12,9%
Total	Recompte	90	314	81	26	10
	% dins de Territori	17,3%	60,3%	15,5%	5,0%	1,9%

Taula 10. Llengua efectiva dels clubs de lectura segons els territoris de l'enquesta I.

L'anàlisi estadística ens mostra que a Catalunya obtenen percentatges superiors als esperats els clubs que operen sobretot en català (66.4%) o només en català (19%), mentre que la resta de clubs tenen percentatges inferiors als que haurien d'obtenir si la distribució fos deguda a l'atzar. Tant a les Illes Balears com al País Valencià destaquen els clubs que empen les dues llengües de manera equilibrada i, en el cas del País Valencià, destaca també fortament el percentatge de clubs de lectura que funcionen sobretot (25.8%) o únicament (12.9%) en castellà, i el baix percentatge de clubs que operen únicament (8.1%) o prioritàriament en català (22.6%).

Per a entendre el cas valencià cal tenir present que una part de les biblioteques de l'enquesta es troben situades en localitats que, segons Llei 4/1983, de 23 de novembre, d'Ús i Ensenyament del Valencià, són de predomini lingüístic castellà. Per això, tornem a presentar la taula anterior però diferenciant les biblioteques valencianes segons el predomini lingüístic de la localitat on es troben situades (taula 11).

	Llengua efectiva del club de lectura				Total
	Només en català	Sobretot en català	En català i en castellà aproximadament igual	Sobretot en castellà	
Territori Catalunya	82	287	54	8	1
Recompte					
% dins de Territori	19,0%	66,4%	12,5%	1,9%	0,2%
Territori Illes Balears	3	13	8	2	1
Recompte					
% dins de Territori	11,1%	48,1%	29,6%	7,4%	3,7%
Territori País Valencià (catalanoparlant)	5	14	18	16	1
Recompte					
% dins de Territori	9,3%	25,9%	33,3%	29,6%	1,9%
Territori País Valencià (castellanoparlant)	0	0	1	0	7
Recompte					
% dins de Territori	0,0%	0,0%	12,5%	0,0%	87,5%
Total	90	314	81	26	10
Recompte					
% dins de Territori	17,3%	60,3%	15,5%	5,0%	1,9%

Taula 11. Llengua efectiva dels clubs de lectura segons els territoris de l'enquesta II.

L'anàlisi de l'ús lingüístic varia, però, de manera limitada. A les localitats de predomini lingüístic valencià continuen obtenint percentatges significativament elevats les biblioteques que empren equilibradament les dues llengües (33.3%) i, especialment, les que empren sobretot el castellà (29.6%). Paral·lelament és menor de l'esperable el percentatge de biblioteques que empra sobretot el català (25.9%). En el cas de les biblioteques situades en localitats de predomini lingüístic castellà, destaca lògicament l'elevadíssim percentatge de clubs de lectura que funcionen exclusivament en aquesta llengua (87.5%) i és relativament sorprenent que hi haja un 12.5% de clubs que funcionen equilibradament en les dues llengües oficials, encara que en realitat es tracta d'un únic club.

En tot cas, sembla que els usos lingüístics no són conflictius en els clubs de lectura. Del total de clubs de lectura de l'enquesta, només 6 (1.1%) declaren haver experimentat algun tipus de conflicte causat per l'ús de les llengües. És significatiu que la meitat d'aquests conflictes (3) s'han produït en clubs on l'ús lingüístic efectiu està equilibrat entre el català i el castellà. Normalment la causa del

problema no és l'ús lingüístic en la interacció entre els membres del club, sinó la tria de la llengua de les lectures. Els enquestats refereixen que hi ha lectors que voldrien llegir més obres en català i d'altres que voldrien llegir més títols en castellà. De vegades, els bibliotecaris intenten buscar la solució amb lectures que tinguen edicions en les dues llengües. En qualsevol cas, en gairebé tots els casos els usos lingüístics després del conflicte van continuar igual que abans que es produís.

■ 4 Discussió i conclusions

El panorama que hem descrit en les pàgines precedents mostra que els clubs de lectura són un fenomen cultural i social de gran interès. És també una experiència en expansió, amb un grau diferent de desplegament i de consolidació als diferents territoris de la catalanofonia.

A Catalunya veiem que els clubs de lectura mostren un grau d'implantació important a les biblioteques públiques. El fet que a aquell territori la immensa majoria de biblioteques públiques (93.9%) gestionen diversos clubs de lectura –recordem que la mitjana per biblioteca és de 3.14 clubs– crea segurament una massa crítica que facilita la difusió d'unes pràctiques que són, pel seu interès intrínsec, fàcilment encomanadisses. Al País Valencià i a les Illes Balears, amb percentatges inferiors de biblioteques que gestionen clubs de lectura (48.5% i 61.1%, respectivament) i una densitat menor de clubs (1.36 i 1.32 clubs per biblioteca) potser encara no s'ha arribat a aquesta massa crítica, però detectem indicis que ens permeten creure que l'experiència dels clubs de lectura es troba en expansió.

L'estudi comparatiu de les característiques dels clubs de lectura ens proporciona idees sobre quin podria ser el camí que facilités l'expansió dels clubs de lectura al País Valencià i les Balears. Per finalitzar aquest article, volem exposar un algunes reflexions en aquest sentit.

Una primera qüestió és l'existència de clubs de lectura infantils i juvenils. Les dades de l'enquesta mostren percentatges similars de clubs de lectura infantils a Catalunya i a les Illes Balears (17.1% i 17.2% respectivament) i també pel que fa als clubs de lectura juvenils (8.1% i 10.3%), però molt més reduïts al País Valencià (6.3% i 3.2%), on pensem que cal potenciar aquest tipus d'experiència.

El foment dels clubs de lectura infantils és una estratègia necessària no només per a impulsar de la lectura dialògica a aquestes edats, sinó també per difondre l'experiència dels clubs de lectura entre la població. Els clubs de lectura escolars, fruit de la col·laboració entre els centres educatius i les

biblioteques locals, són una de les accions que cal potenciar, igual que els clubs mixtes pares-fills o mestres-alumnes. La continuació d'aquestes pràctiques en clubs de lectura juvenil és també un objectiu important en una etapa vital, l'adolescència, en què els grups d'amics i la socialització del lleure són aspectes fonamentals en la construcció de la identitat dels joves. Fixem-nos també que l'equilibri entre gèneres que hi ha als clubs de lectura infantil i juvenil és un objectiu que s'ha de perseguir per tal de fomentar una major participació d'homes en els club de lectura de totes les edats.

Una característica interessant dels clubs de lectura de Catalunya, que no trobem a la resta de clubs de l'enquesta, és la diversificació. Aquesta diversificació, que es produeix com a resultat d'un major grau de maduració de l'experiència dels clubs de lectura, és segurament un factor d'atracció a l'hora de captar nous participants. Hem vist també indicis que perquè es produísca efectivament aquesta diversificació cal una massa crítica de clubs de lectura (i per això es produeix sobretot a Catalunya) i també de lectors, raó per la qual els clubs temàtics són més probables a les localitats grans.

La diversificació permet atraure cap a la lectura col·lectius que fins aleshores estaven marginats, amb experiències com els clubs de lectura fàcil i els clubs de lectura per a gent gran. Permet també la interdisciplinarietat amb altres arts, com ara els clubs lligats a les temporades teatrals o operístiques. Són també una manera de lligar diferents interessos culturals o formatius, com ara els clubs de lectura en llengües estrangeres. Però sobretot, són una manera d'acostar l'experiència de la lectura a col·lectius amb interessos específics i d'expandir l'interès pels clubs de lectura a lectors i lectoras amb perfils diversos.

Per últim, una reflexió sobre l'ús de les llengües als clubs de lectura. Hem vist que els clubs de lectura són un espai de convivència i de diàleg. Són també un espai on l'ús de les llengües no és conflictiu i on trobem un grau de tolerància important respecte de l'ús lingüístic, potser superior al de la societat en general. Però els clubs de lectura no es troben aïllats de la societat, i en general trobem que els usos lingüístics dels clubs de lectura són un reflex dels del context social en què es troben inserits. Hem vist que l'ús de la llengua catalana als clubs de lectura de Catalunya és superior al de la resta de territoris i és al País Valencià on en trobem un ús més reduït, reflex del grau major de minorització de la llengua catalana en aquest territori.

En general, podem dir que allà on el català és la llengua predominant o té un estatut i un reconeixement oficial alts, els clubs de lectura funcionen amb naturalitat en aquesta llengua. Paral·lelament, a les localitats on el castellà té una situació dominant, sobretot a les localitats de predomini lin-

güístic castellà del País Valencià, passa el mateix en el sentit contrari. En aquelles localitats on hi ha un major equilibri sociolingüístic trobem també un ús equilibrat de totes dues llengües, però és també en aquestes localitats on hem trobat indicis de petits conflictes pel que fa a la tria dels títols de lectura.

Una possibilitat d'actuació que caldria explorar, sobretot en aquells contextos sociolingüístics en què la llengua catalana es troba en una situació més precària, és la creació de clubs de lectura en llengua catalana que funcionen com a *espais segurs* d'ús lingüístic que permeten l'ús d'aquesta llengua sense que se'n qüestione la legitimitat (Creese et al., 2006; Conteh i Brock, 2011) per tal de facilitar l'ús del català en les pràctiques de lectura dialògica i aconseguir així un doble objectiu cultural: el foment de la lectura i, alhora, la promoció de l'ús de la llengua minoritzada. ■

■ Bibliografia

- Álvarez-Álvarez, Carmen (2015): «Book Clubs: An Ethnographic Study of an Innovative Reading Practice in Spain», *Studies in Continuing Education* 38:2, 1–15.
- (2016): «Clubs de lectura. ¿Una práctica relevante hoy?», *Información, cultura y sociedad* 35, 91–106.
- Biblioteques públiques de Catalunya (2017): «Clubs de lectura. Biblioteques Públiques de Catalunya», <http://biblioteques.gencat.cat/ca/el-servei-de-biblioteques/linies-dactivitat/promocio_lectura_cultura/clubs_lectura/index.html> [27.06.2017].
- Conteh, Jean / Brock, Avril (2011): «“Safe Spaces”? Sites of Bilingualism for Young Learners in Home, School and Community», *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 14:3, 347–360.
- Creese, Angela / Bhatt, Arvind / Bhojani, Nirmala / Martin, Peter (2006): «Multicultural, Heritage and Learner Identities in Complementary Schools», *Language and Education* 20:1, 23–43.
- Domingo Espinet, Gemma (2004): «Los clubes de lectura de Barcelona: una experiencia para el fomento de la lectura y del diálogo», in: Ministerio de Cultura: *II Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas. Actas. La Biblioteca Pública: Compromiso de Futuro*, Madrid: Ministerio de Cultura, 267–

- 271, <<https://sede.educacion.gob.es/publiventa/detalle.action?cod=20152C>> [01.09.2017].
- (2007): «Leer, conocerse y aprender. La especialización de los clubes de lectura», *Educación y Biblioteca* 162, 98–101.
- / Rabat Fàbregas, Sílvia (2008): «Los clubes de lectura fácil. Una herramienta de integración para los nuevos ciudadanos en las bibliotecas de Barcelona», in: Ministerio de Cultura: *Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas (4º. 2008. Coruña)*, Madrid: Ministerio de Cultura, 327–337, <<http://hdl.handle.net/10421/548>> [01.09.2017].
- / Sola Medina, M. Àngels (2005): «Els clubs de lectura. Dues experiències a dues ciutats», *Item: Revista de biblioteconomia i documentació* 40, 29–44.
- Ferrándiz Soriano, José Ulises (2013): «Clubes de lectura virtuales: el modelo por videoconferencia», *Tejuelo: Revista de ANABAD Murcia* 13, 26–35.
- Fister, Barbara (2005): «‘Reading as a Contact Sport’. Online Book Groups and the Social Dimensions of Reading», *Reference & User Services Quarterly* 44:4, 303–309.
- González-Cutre, Inés de la Cruz / Saurin Parra, Julia (2008): «Un viaje Virtual por los clubes de lectura» [preprint], <<http://hdl.handle.net/10760/12561>> [03.06.2017].
- Gruzd, Anatoliy / Rehberg Sedo, DeNel (2012): «#1b1: Investigating Reading Practices at the Turn of the Twenty-First Century», *Mémoires du Livre / Studies in Book Culture* 3:2, 1–13.
- Howie, Lindsey M. (1998): *Speaking Subjects: A Reading of Women’s Book Groups*, Melbourne: La Trobe University [tesi doctoral].
- (2011): «Speaking Subjects: Developing Identities in Women’s Reading Communities», in: Rehberg Sedo, DeNel (ed.): *Reading Communities from Salons to Cyberspace*, London: Palgrave Macmillan, 140–158.
- Institució de les Lletres Catalanes (2017): «Què Llegeixes?», <www.quellegeixes.cat/splash/splash.php> [01.09.2017].
- Lluch, Gemma (2017): «Com parlen de lectura els joves en el fòrum virtual QL?», *Llengua & Literatura. Revista anual de la Societat de Llengua i Literatura* 27, 7–30.
- Long, Elizabeth (2003): *Book Clubs: Women and the Uses of Reading in Everyday Life*, Chicago: University of Chicago Press.

- López Cuadra, Remei / Silvestre Gusi, Núria (2008): «Els clubs de lectura fàcil a les biblioteques: un pas més en el foment de la lectura», in: Col·legi Oficial de Bibliotecaris – Documentalistes de Catalunya: *11es Jornades catalanes d'informació i documentació*, Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris – Documentalistes de Catalunya, 423–444, <www.cobdc.org/jornades/11JCD/actes11jcid/comunicacions/pag_423.pdf> [01.09.2017].
- Manso-Rodríguez, Ramón-Alberto (2015): «Leer, comentar, compartir! El fomento de la Lectura y las tecnologías sociales», *Transinformação* 27:1, 9–19.
- Martínez Illa, Santiago / Renedo Puig, Carme (2010): «El Pla < 3000 dins el PECCat: una oportunitat per l'accés als serveis bibliotecaris en poblacions petites», in: Col·legi Oficial de Bibliotecaris Documentalistes de Catalunya: *12 Jornades catalanes d'informació i documentació*, Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris – Documentalistes de Catalunya, <www.cobdc.net/12JCD/actes/> [01.09.2017].
- Rehberg Sedo, DeNel (2003): «Readers in Reading Groups. An Online Survey of Face-to-Face and Virtual Book Clubs», *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* 9:1, 66–90.
- (2004): *Badges of Wisdom, Spaces for Being: A Study of Contemporary Women's Book Clubs*, Burnaby: Simon Fraser University [tesi doctoral].
- et al. (eds.) (2011): *Reading Communities from Salons to Cyberspace*, London: Palgrave Macmillan.
- Reitz, Joan M. (2017): «Online Dictionary for Library and Information Science», <www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_about.aspx> [09.07.2017].
- Scharber, Cassandra (2009): «Online Book Clubs: Bridges Between Old and New Literacies Practices», *Journal of Adolescent & Adult Literacy* 52:5, 433–437.
- Tyler, Julie E. (2014): *The People Who Do 'This' in Common: Book Clubs as Everyday Activists*, Knoxville: University of Tennessee [tesi doctoral].
- UNESCO (1994): «Public Library Manifesto», <<http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001121/112122eo.pdf>> [09.07.2017].
- Josep M. Baldaquí Escandell, Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana, Campus de Sant Vicent del Raspeig s/n, E-03690 Alacant, <josep.baldaqui@ua.es>.